

”Damolympiaden” i Göteborg 1926 och det olympiska spelet kring kvinnlig friidrott^[1]

Helena Tolvhed

Lärarytildningen, Malmö högskola

Ärade idrottsdamer! Vi be att få kapitulera. Vi ha hittills stått i hög grad skeptiska inför Eder idrottsliga verksamhet, och ansett köksförklädet för en långt skönare prydnad än någon löparbyx. Denna ståndpunkt, det be vi få säga Eder, mina damer, hör sedan gårdagen till det förflutna. Ty vi voro på Vallen igår, och vi kom, såg och kapitulerade.^[2]

Så skrev signatur ”Alex” i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* efter att ha besökt de Andra Internationella Kvinnliga Idrottsspelen (Women’s World Games) som gick av stapeln den 27 – 29 augusti 1926 på Slottsskogsvallen i Göteborg. Tävlingarna följde upp Women’s Olympics som avhöllits fyra år tidigare i Paris, men hade (genom ett beslut vars bakgrund jag kommer att närmare belysa längre fram i denna artikel) officiellt inte rätt till det olympiska namnet. Förutom de svenska damerna kom deltagare från Belgien, England, Frankrike, Japan, Lettland, Polen och Tjeckoslovakien för att i strålande sommarväder mäta krafterna i kula, diskus, höjdhopp, längdhopp samt i löpdistanser upp till 1000 meter. Sammanlagt 20 000 åskådare besökte under tre dagar Slottsskogsvallen, varav en ansenlig del ska ha utgjorts av kvinnor.^[3] Arrangemanget anses av Claes Annerstedt, författare till pionjärverket *Kvinnoidrottens utveckling i Sverige*, ha inneburit den kvinnliga idrottens genombrott i Sverige.^[4]

Den drivande kraften bakom dessa kvinnliga idrottsspel, vilka organiserades med kort varsel efter att det de tänkta arrangörerna i Bryssel plötsligt dragit sig ur, var Einar Lilie. Lilie var en varm förespråkare för kvinnlig friidrott och den första ordföranden (i en styrelse som dominerades av män) för Sveriges kvinnliga idrottsförbund, bildat 1925. Lilie menade att Sverige nu var moget för idrottande kvinnor, då motståndet var svagare än tidigare. Allmänna och offentliga friidrottstävlingar skulle visa publiken att det var möjligt för kvinnor att utöva idrott utan att deras kvinnlighet gick förlorad. Lilie var dock, i likhet med många av kvinnoidrottens förespråkare vid denna tid, noga med att markera att det inte var fråga om att utplåna gränsen mellan könen. Han deklarerade att en av förbundets huvuduppgifter skulle bli att se till att endast uppmuntra sådana idrotter som var lämpade för kvinnor. Även de idrottsledare och journalister som ställde sig positiva var ofta av den meningen att kvinnors träning inte skulle bli alltför professionell och målinriktad enligt ’manliga metoder’, utan bedrivas på ett mer lekfullt sätt utan rekordhets. Kvinnors idrottande fick inte gå överstyr,

de skulle inte springa för långa distanser eller syssla med lagsporter som fotboll.[5]

Kvinnoidrotten var kontroversiell och orsakade starka känslor bland såväl motståndare som förespråkare. Liksom vad gäller andra offentliga arenor fick kvinnor i en process som kom att bli mycket utdragen kämpa för tillträdet till idrottsarenan. Om idrotten i allmänhet förknippades med maskulinitet, gällde detta i särskilt hög grad just friidrotten. I friidrotten visades styrka, snabbhet och maximal kroppsprestation helt utan 'förmildrande' inslag som lagsamarbete, utarbetat regelverk eller estetisk bedömning.[6] Motståndarna till kvinnligt friidrottande hävdade att tävlingsidrott stred mot kvinnors natur och att det var motbjudande med svettiga och andfädda kvinnor. Gymnastik, simning och friluftsliv ansågs passa kvinnan bättre. I flickornas skolidrott skulle tävlingsmoment undvikas, dels för att undvika överansträngning och dels för att kamplusta helt enkelt inte låg i den 'kvinnliga naturen'.[7] Man hävdade således parallellt de motsägande argumenten att kvinnor inte ville tävla och att de (som alltså trots detta ändå ville) skulle hindras från att tävla eftersom detta var skadligt.

I den svenska pressen var debatten kring den kvinnliga idrotten livlig under 1920-talet. Farhågorna gällde idrottens eventuella maskuliniserande effekt på den kvinnliga ungdomen, och en del röster i debatten ansåg rentav att idrotten kunde vara skadlig för kvinnan. I botten låg 1800-talsmedicinens föreställningar om att de kvinnliga reproduktionsorganen kunde förstöras av för stor fysisk aktivitet. Således satte det kvinnliga idrottandet rentav svenska folkets fortlevnad på spel. Men det fanns även andra orsaker till motståndet mot kvinnors idrottande. Vissa menade att det var osedligt, att lätt klädsel och fysisk ansträngning i offentliga sammanhang var opassande för kvinnor. Dessutom fanns en rädsla för att kvinnoidrotten skulle ta resurser från herridrotten, medföra merkostnader för tränare, byggande av separata omklädningsrum osv.[8]

Radideau vinner 100 yards vid Damolympiaden i Göteborg 1926. Foto: Bertil Norberg. Ur "Hundra år i idrottens tjänst: En jubileumsbok för Sveriges Centralförening för Idrottens Främjande 1897-1997.

De Andra Internationella Kvinnliga Idrottsspelen uppmärksammades relativt stort i tidningar som *GHT*, *Göteborgsposten (GP)*, och *Svenska Dagbladet*. Tävlingarna ansågs allmänt vara mycket väl organiserade och genomförda, men i övrigt tycks det ha funnits en ganska stor spännvidd vad gäller åsikterna. Flera journalister betraktade arrangemanget som ett möjligt genombrott för damidrotten och menade att det visade att damidrotten tagit stora kliv framåt. Men det fanns också mer negativa röster. En del skribenter menade att den rätta idrottsliga spänningen som fanns på männens tävlingar saknades, och man beklagade sig över de kvinnliga deltagarnas bristande idrottsteknik. De svenska representanterna ansågs också bleka i jämförelse med de utländska.[9] En del journalister

intresserade sig överhuvudtaget inte så mycket för kvinnornas idrottsprestationer, men desto mer för deras utseende, och fann en hel del kvinnlig fägring bland de tävlande.[10]

Diskussionen i tidningarna kom också att handla en hel del om huruvida friidrotten var lämplig för kvinnor eller inte. *GHT* gissade att många nog kommit för att "se hur detta experiment skulle utfalla". Efter tävlingarna uttalade sig organisationskommittéens ledamöter Arnold Bratt och Per Telin i *GP* om att de varit ett "experiment", som slagit väl ut och visat att friidrotten passade kvinnorna utan att göra dem okvinnliga.[11] Det är, menar jag, betecknande att det var manliga idrottsledares och manliga journalisters bedömning av den kvinnliga friidrotten som hamnade i centrum för mediediskussionen. Det var inte nog att det bevisligen fanns kvinnor som *ville* tävla i friidrott, utan friidrottens (o)förenlighet med en förment 'korrekt kvinnlighet' skulle stötas och blötas i en diskussion som i huvudsak fördes mellan samhällets inflytelserika män. Som Eva Olofsson visat i sin avhandling *Har kvinnorna en sportslig chans* hade kvinno-idrotten vid den här tiden ofta inte mycket stöd att hämta hos idrottsrörelsen. Utvecklingen av den kvinnliga idrotten, och inte minst tävlingsidrotten, skedde inte tack vare utan snarare *trots* inställningen hos idrottsrörelsens företrädare.[12]

Ändå tycks det just under 1920-talet ha funnits större möjligheter för kvinnor att idrotta och tävlingsidrotta än tidigare. Torbjörn Andersson har utnämnt 1920-talet till "något av ett smärre genombrottsdecennium" för kvinnlig idrott i Sverige.[13] För amerikanskt vidkommande betraktar den amerikanska historikern Susan K Cahn 20-talet som ett gynnsamt decennium för kvinno-idrotten, något hon menar hängde samman med förändrade attityder kring sexualitet som vände sig bort från den viktorianska sexualmoralen och medgav större möjligheter till kamratligt umgänge mellan könen.[14] Det sena 1940-talets och 1950-talets amerikanska samhällsklimat medförde dock enligt Cahn en tillbakagång för det kvinnliga idrottandet, då betoningen på familjen och en traditionell femininitet lämnade mycket lite utrymme för alternativa sätt att vara kvinna på. I detta könskonservativa kulturella sammanhang fick utövare av sporter som menades opassande och "ofeminina" se sin kvinnlighet och sexuella identitet misstänkliggjord.[15] I ett svenskt perspektiv har genusforskningen visat att 1940- och 50-talens folkhem präglades av en traditionell syn på kön, i vilken könets olikhet och komplementaritet betonades.[16] Inom svensk idrottsforskning har, så vitt jag kan se, ingen systematisk undersökning av vilka konsekvenser folkhemstidens kulturella könskonservatism och "husmodersideologi" fick för kvinnors idrottande genomförts.[17]

1920-talets kvinnliga idrottsorganisationer i USA och på den europeiska kontinenten innefattade relativt radikala krafter, och högljudda krav på att få vara med i leken framfördes. År 1921 bildade kvinnor från Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Tjeckoslovakien och USA det internationella kvinno-sportförbundet *Federation Sportive Feminine Internationale* (FSFI). Till skillnad från vad som var fallet inom Sveriges kvinnliga idrottsförbund utgjordes ledningen här av kvinnor, vilka också ofta själva var aktiva idrottare, och ordförande var den handlingskraftiga fransyskan Alice Milliat. Milliat initierade Women's Olympics, ett internationellt friidrottsmästerskap som avhölls för första gången i Paris 1922. Tävlingarna var ett direkt svar på IOK:s och Internationella Friidrottsförbundet IAAF:s vägran att låta det olympiska programmet innefatta friidrott för kvinnor.[18]

Women's Olympics kom att utgöra en stor olägenhet för IOK, som rasade över att man tog det olympiska namnet i anspråk. IOK inledde därför förhandlingar med Alice Milliat och lovade att öppna tio nya olympiska grenar för kvinnliga deltagare i utbyte mot att Milliat ändrade tävlingarnas benämning till Women's World Games.[19] Därmed fick tävlingarna i Göteborg, som skulle ha blivit de andra Women's Olympics, på svenska den officiella benämningen Internationella Kvinnliga Idrottsspelen. I press och folkmun kom arrangemanget dock ändå att kallas för "damolympiaden" och liknande.[20]

Trots att Milliat höll sin del av överenskommelsen med IOK infördes endast fem av de tio utlovade grenarna (100 meter, 800 meter, höjdhopp, diskus och stafett 4x100 meter) vid de påföljande OS i Amsterdam 1928. Detta föranledde Storbritanniens kvinnliga friidrottsförbund att genomföra den hittills enda feministiska bojkotten i de olympiska spelens historia – man stannade helt enkelt hemma i protest mot IOK:s svekfullhet.[21] I Amsterdam genomfördes det första olympiska 800-metersloppet för kvinnor, något som kom att möta så omfattande protester att IOK återigen förbjöd distansen. Att deltagarna gick i mål utmattade av ansträngningen (exempelvis lär två kanadensiskor ha kastat sig till marken efter målgången) tolkades som ett bevis på att distansen, precis som man misstänkt, var för ansträngande för kvinnokroppen.[22] Motståndare till kvinno-friidrotten utnyttjade den allmänna upprördhet som åsynen av de utmattade 800-meterslöparna väckt, och samtliga medel- och långdistanser för kvinnor ströks nu från det olympiska programmet. Möjligheten att delta i ett olympiskt 800-meterslopp skulle för kvinnors del inte återkomma förrän vid

spelen i Rom 1960. Det är dock värt att notera att distansen fanns med vid FSFIs sista två idrottsspel, vilka avhölls i Prag 1930 och i London 1934.[23]

Fram till år 1960 var 200 meter faktiskt den längsta distansen som kvinnor fick löpa i olympiska sammanhang, och det första 1500-metersloppet för kvinnor hölls inte förrän 1972 i München. I frågan om maraton visade IOK sig återigen vara en konservativ bastion. Först 1982, mer än 10 år efter det att New York Marathon infört en kvinnoklass, kom beslutet att införa kvinnors maraton på OS-programmet. Beslutet föregicks av en livlig debatt om huruvida kvinnor klarade av denna långa löpsträcka – en debatt som uppvisade många likheter med den diskussion kring kvinnors friidrottande som förts under slutet av 20-talet.

De Andra Internationella Kvinnliga Idrottsspelen på Slottsskogsvallen 1926 markerade således möjligen ett genombrott för damidrotten i Sverige i den meningen att tävlingarna uppmärksammades av en bred allmänhet och tycks ha mötts med övervägande positiva omdömen i pressen. Men slaget var därmed långt ifrån vunnet. Helt uppenbart kom kvinnors kamp för tillträde till idrottsarenan att fortgå under hela 1900-talet, i friidrotten liksom inom många andra sporter.

Noter

- [1] Denna artikel är skriven utifrån ett föredrag jag höll vid historikerkvällen på Malmö Högskola 2006-03-29. Den baseras huvudsakligen på tidigare forskning om de internationella kvinnliga idrottsspelen i Göteborg 1926 samt om kontroversen kring kvinnlig friidrott i OS.
- [2] GHT 28/8 1926, i Claes Annerstedt, *Kvinnoidrottens utveckling i Sverige*, Malmö 1984, s. 7 .
- [3] Annerstedt 1984, s. 113; Lennart K Persson & Thomas Pettersson, *Svensk friidrott 100 år*, Stockholm 1995, s. 399.
- [4] Annerstedt 1984, s. 7.
- [5] Annerstedt 1984, s. 113; Sara Lindström, "Den kvinnliga friidrotten i Sverige 1925-1928", C-uppsats Göteborgs Universitet 1999, <http://www.rf.se/print/t.asp?p=48825>
- [6] Susan K. Cahn, *Coming on strong. Gender and sexuality in twentieth-century women's sport*, Cambridge 1995, s. 114.
- [7] Pia Lundquist Wanneberg, *Kroppens medborgarfostran. Kropp, klass och genus i skolans fysiska fostran 1919-1962*, Stockholm 2004, s. 185, 187, 190.
- [8] Karin Johannisson, *Den mörka kontinenten. Kvinnan, medicinen och fin-de-siècle*, Stockholm 1194, s. 109-14; Eva Olofsson, "RF och kvinnorna", i *Ett idrottssekel. Riksidrottsförbundet 1903-2003*, Jan Lindroth och Johan R. Norberg (red), Stockholm 2002, s. 381-384.
- [9] Lindström 1999.
- [10] Annerstedt 1984, s. 8-12.
- [11] Lindström 1999.
- [12] Eva Olofsson, *Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*, Umeå 1989, s. 76.
- [13] Torbjörn Andersson, *Kung fotboll*, Eslöv 2002, s. 316.
- [14] Cahn 1995, s. 31-35, 51.
- [15] Cahn 1995, s. 117, 177, 178.
- [16] Yvonne Hirdman, *Den socialistiska hemmafrun och andra kvinnohistorier*, Värmdö 1992.
- [17] I mitt pågående avhandlingsarbete, där jag studerar gestaltningar av kön och etnicitet i svenska veckotidningars rapportering från OS 1948-1972, berörs denna problematik. Se Helena Tolvhed, "Brassebönor, stålmän och svarta spöken. Idrottande kroppar i Ses bevakning av sommar-OS 1948-1980", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2005:1.
- [18] Annerstedt 1984, s. 108; Bruce Kidd, "The women's Olympic Games: Important Breakthrough Obscured By Time", http://www.caaws.ca/e/milestones/women_history/olympic_games.cfm
- [19] Kidd 1994.
- [20] Lindström 1999.
- [21] Kidd 1994.
- [22] Annerstedt 1984, s. 105, Cahn 1995, s. 115.
- [23] Cahn 1995 s. 115; Kidd 1994.

Copyright © Helena Tolvhed 2006